

Helga Bieniusa

Współczesne formy aktywności twórczej we wsi Żyrowa w Opolskiem

---

Studia Etnologiczne i Antropologiczne 7, 63-75

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Helga Bieniusa

Publiczne Gimnazjum
Zdzieszowice

Współczesne formy aktywności twórczej we wsi Żyrowa w Opolskiem

Za parę lat w nowej rzeczywistości nasz kontynent stanie się „Europą ojczyzn”. Poszczególne kraje będą w takim stopniu zintegrowane, by móc współpracować i komunikować się na różnych płaszczyznach. Jednocześnie społeczeństwo wyraża nadzieję, że zostanie zachowana odrębność kulturowa, tradycja, świadomość narodowa poszczególnych członków Unii Europejskiej. Dlatego coraz większego znaczenia nabiera pojęcie „mała ojczyzna”. To właśnie świadomość, że tworzymy „małą ojczyznę” pozwoli nam zachować tożsamość w technokratycznej, globalnej wiosce.

Według Wiesława Theissa „mała ojczyzna» zakorzenia człowieka w jego świecie [...]. Daje poczucie siły i odpowiedzialności za zastane realia, nakłada równocześnie obowiązek utrwalania, zmieniania i ulepszania istniejących warunków”¹. Tak więc miejsce, w którym człowiek żyje i mieszka, stanowi swoistego rodzaju obszar jego życiowej aktywności – jest jego realną, „małą ojczyzną”, którą on sam może aktywnie kształtować.

---

¹ W. Theiss: *Co to jest edukacja środowiskowa? W: Małe ojczyzny. Tradycja dla przyszłości.* Tekst wystąpienia na Sesji Akademii Małych Ojczyzn w Swornych Gaciach w 1996 r., <http://www.shine.org./pl/ojczyzny/edukacja.html>.

Taką właśnie „małą ojczyzną” dla jej mieszkańców jest położona na północ od Zdzieszowic, u zachodniego podnóża Góry św. Anny, mała wieś o dzierzawczej nazwie Żyrowa². Tę malowniczo położoną miejscowość, o bogatych walorach krajoobrazowych oraz historyczno-kulturowych, zamieszkuje w 90% rodzima ludność śląska, 10% zaś – to ludzie, którzy przybyli do Żyrowej po II wojnie światowej z Kresów Wschodnich lub w późniejszych latach w poszukiwaniu pracy – z Nowosądecczyny lub z Kieleckiego, a w ostatnich latach – nawet z dalekiego Kazachstanu. Poczucie głębokiego „zakorzenienia” przekazywane z pokolenia na pokolenie z czasem udzieliło się i przybyszom osiadłym w Żyrowej po 1945 roku, co miało i nadal ma nie mały wpływ na poczucie tożsamości oraz identyfikację jej mieszkańców ze swoją „małą ojczyzną”, a także na ich motywację do różnych form aktywności twórczej. Tak więc mieszkańcy Żyrowej są świadomi swojego miejsca w świecie i nie trzeba ich przekonywać do wymagań, jakie stawia koncepcja „Europy ojczyzn”.

Pojęcie aktywności twórczej jest najczęściej wyprowadzane z definicji twórczości. Według Morrisa Steina, „twórczość jest procesem prowadzącym do powstania nowego dzieła, uznawanego przez pewną grupę ludzi za zadowalające lub użyteczne w określonym czasie”³. Niektórzy badacze uważają, że aktywność twórcza to dyspozycja do twórczego działania, „to zdolność do wytwarzania wszelkiego rodzaju pomysłów: kompozycji, wytworów, które są nowe i oryginalne [...]”⁴. Tak więc świadomość żyrowian, że tworzą dla siebie, jest siłą napędową i sprawcą ich działań. Ludzie tu bowiem wierzą, że mają realny wpływ na sprawy swojego środowiska i warunki, w jakich żyją. Współodpowiedzialność za rozwój lokalny wyzwała w nich różnego rodzaju aktywność społeczną – indywidualną, grupową lub zbiorową – w organizacjach społecznych, działających w żyrowskim środowisku: Ludowym Klubie Sportowym „Victoria Żyrowa”, Ochotniczej Straży Pożarnej, Kole Mniejszości Niemieckiej, Parafialnym Zespole „Caritas”, Wydawnictwie „Żyrowa”, Międzyszkolnym Kole Miłośników Regionu, działającym przy powstałym w 2001 roku Stowarzyszeniu „Nasze Dziedzictwo”.

Znaczącą rolę w zakresie aktywności społecznej i kulturotwórczej odgrywa także miejscowa Publiczna Szkoła Podstawowa im. Stanisława Rosponda. Od lat jest to szkoła środowiskowa, otwarta na funkcjonowanie w zintegrowanej Europie, ale także mocno przywiązana do własnego dziedzictwa kulturowego. Jest miejscem, gdzie uczniowie nie tylko nabywają wiedzę i umiejętności, ale uczą się „być” dla drugiego człowieka i swojego środowiska. Rytm kulturalnego życia szkoły wyznaczają doroczne święta oraz kalendarz lokalnych zwyczajów. W tym małym centrum lokalnej kultury spotykają się i świętują dzieci, ich rodzice i najstarsi

² W. B o r e k: *Nazwy dzierzawcze*. W: T e n ż e: *Opolszczyzna w świetle nazw miejscowych*. Opole 1972, s. 104.

³ M. I. S t e i n: *Creativity and Culture*. „Journal of Psychology” 1953, No 36, s. 311–322, cyt. za: A. S t r z a ł e c k i: *Wybrane zagadnienia psychologii twórczości*. Warszawa 1969, s. 14.

⁴ S. P o p e k: *Twórczość dzieci*. W: *Encyklopedia psychologii*. Red. W. S z e w c z u k. Warszawa 1998, s. 916.

mieszkańcy wsi, uczestnicząc w takich uroczystościach, jak: Dzień Babci, Dzień Dziadka, Święto Matki, Dzień Dziecka, Tydzień Turystyki Szkolnej, Wigilia dla Samotnych, czy biorąc udział, od 2001 roku, w wymianie partnerskiej z czeską szkołą w Złatych Horach (korzystając ze środków finansowych euroregionu Pradziad w Prudniku i realizując międzynarodowy projekt „Nasze małe ojczyzny”).

Edukacją środowiskową w żyrowskiej szkole zajmują się wszyscy nauczyciele. W nauczaniu zintegrowanym (kl. I–III) obowiązuje opracowana przez nich miniścieżka regionalna, która jest prowadzona w ramach zajęć edukacyjnych i działań wychowawczych. Nauczyciele, wykorzystując przede wszystkim walory historyczno-kulturowe i przyrodnicze środowiska lokalnego, podejmują następujące działania:

- wyjścia do barokowego pałacu lub pocysterskiego kościoła pw. św. Mikołaja i okolicznych kapliczek, kiedy to zwracają uwagę na wartości historyczne, architektoniczne i religijne tych zabytków;
- zajęcia terenowe w przypałacowym parku;
- spotkania z ciekawymi ludźmi, mieszkającymi w Żyrowej, np. z sołtysem, dyrektorem Parku Krajobrazowego „Góra Świętej Anny”.

Ponadto popularyzują zwyczaje i obrzędy śląskie, takie jak: darcie pierza, topienie marzanny, palenie żuru. Inspirują także uczniów do korzystania z wiedzy swoich babć („o^umów”) i dziadków („o^upów”), np. w gromadzeniu i zbieraniu przepisów na śląskie specjały. Według tych tradycyjnych receptur uczniowie najpierw przygotowują śląskie potrawy, a potem organizują ich wspólną degustację. Dzieci z młodszych klas prezentują także krótkie teksty gwarowe z pamięci, a nawet same podejmują próby tworzenia takich tekstów, co nie jest wcale łatwe.

W klasach IV–VI edukacja regionalna odbywa się w ramach modułu: „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie” realizowanego w ramach ścieżki edukacyjnej „Wychowanie do życia w społeczeństwie”. Treści tego modułu wplecione są w proces wychowawczy i edukacyjny każdej klasy.

Ponadto uczniowie tych klas mogą także korzystać z otwartej w 1987 roku izby regionalnej oraz bogatego zbioru książek o tematyce regionalnej, zgromadzonych w szkolnej bibliotece i zarejestrowanych w katalogu tematycznym.

Wszyscy chętni, którzy chcą zgłębiać wiedzę o regionie i rozwijać swoje talenty plastyczne, mogą dodatkowo skorzystać z zajęć pozalekcyjnych organizowanych przez nauczyciela plastyki w ramach plastycznej edukacji plenerowej. Efektem tych spotkań są prace plastyczne dzieci na temat: „Żyrowa w oczach jej małych mieszkańców”, wykonane w różnych technikach.

Poznawanie własnego regionu, zapoczątkowane w rodzinie, potem w miejscowym przedszkolu i szkole podstawowej, jest szeroko kontynuowane w Publicznym Gimnazjum w Zdieszowicach. Szanując system wartości „wyniesionych” przez ucznia z domu rodzinnego i z lokalnego środowiska, a także dostrzegając fakt, że edukacja regionalna stanowi pewien proces ciągły i nierozzerwalny (wszak dzieci, uczęszczające do Publicznej Szkoły Podstawowej w Żyrowej i do Publicz-

nego Gimnazjum w Zdzeszowicach, wywodzą się z jednego wspólnego środowiska), powołałam do życia Międzyszkolne Koło Miłośników Regionu, które działa przy lokalnym stowarzyszeniu.

Zakładając to Koło, myślałam o uczniach, którzy odczuwają jeszcze pewien „niedosyt” i potrzebę pogłębienia swojej wiedzy o „małej ojczyźnie” dzięki konkretnym działaniom. Na zajęciach Koła uczniowie pracują metodą projektów edukacyjnych⁵. Pozwala im ona na poszerzanie swojej wiedzy i rozwijanie nowych umiejętności w czasie przygotowywania, realizacji i prezentacji projektu, a co jest bardzo ważne – uczy technik kreatywnego myślenia i działania, rozwijając w nich takie predyspozycje, jak: samodzielność, samorządność, umiejętność współpracy w zespole, odpowiedni podział ról, sztukę negocjacji i podejmowania trafnych decyzji.

Realizowany w ramach Międzyszkolnego Koła Miłośników Regionu projekt edukacyjny pn. „Miłośnicy regionu” pozwala nauczycielowi na integrację szkolnej wiedzy uczniów z pozaszkolną (zob. schemat 1). Przygotowany jest on bowiem według trzech modułów tematycznych, a te z kolei składają się z projektów edukacyjnych, które umożliwiają uczniom włączanie się w zróżnicowane formy edukacji regionalnej, takie jak:

- udział w warsztatach lub zajęciach terenowych;
- organizacja regionalnych imprez środowiskowych;
- kultywowanie dorocznych zwyczajów i obrzędów;
- indywidualne lub grupowe uczestnictwo w konkursach regionalnych, promujących ich język „domowy” – gwarę śląską, zachowane zabytki oraz inne interesujące miejsca w naszej „małej ojczyźnie”.

Spśród zaprojektowanych działań na szczególną uwagę zasługują te, które służą przeżyciom estetycznym uczniów (np. Warsztaty Kroszonkarskie w Walcach), a także te, które mają charakter aktywizująco-twórczy (np. przygotowanie prac na konkurs „Ze Śląskiem na ty” w Łubnianach lub zajęcia terenowe na Górze Świętej Anny). Na odrębne wyróżnienie zasługują projekty dotyczące działań lokalnych, kiedy uczniowie byli współorganizatorami II Biesiady Śląskiej oraz Wielkanocno-Literackiej Swaczyny⁶, związanej z promocją reprintu powieści historycznej *Hrabia Damian*⁷ wznowionej po 100 latach. Młodzi miłośnicy regionu czuli się współodpowiedzialnymi gospodarzami tych imprez, identyfikowali się ze swoją „małą ojczyzną” i jej wartościami. Niezwykle cenne było także wsparcie i zaangażowanie ze strony rodziców, zarówno w przygotowaniu oprawy imprez środowiskowych, strojów i rekwizytów do inscenizacji obrzędów śląskich, jak i opieki nad dziećmi podczas chodzenia po wsiach ze śląską kolędą lub podczas wodzenia

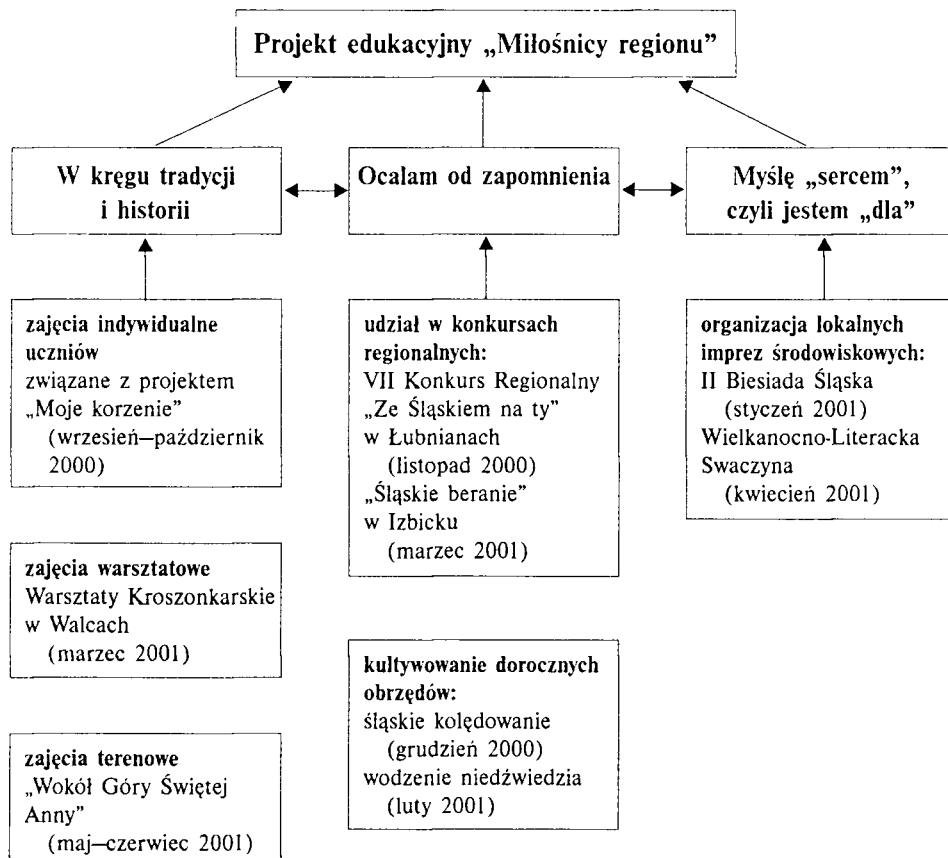
⁵ M. Grondas: *Projekt jako narzędzie integracji międzyprzedmiotowej*. W: A. Dereń, E. Wasiak-Kowalska, M. Grondas, M. Sielatycki, G. Społowicz: *Integracja międzyprzedmiotowa*. Warszawa 1998, s. 83–95.

⁶ Swaczyna – od „swaczyć”, co w gwarze śląskiej oznacza: jeść i rozmawiać.

⁷ *Hrabia Damian*. Bytom 1901, reprint: *Hrabia Damian*. Żyrowa 2001.

Schemat 1

Sposób funkcjonowania projektu edukacyjnego „Miłośnicy regionu”

niedźwiedzia z jednej zagrody do drugiej. Uważam, że taka postawa wpływa nie tylko z poczucia rodzicielskiego obowiązku, lecz także jest wyrazem ich wdzięczności za instytucjonalne uszanowanie języka „domowego” – gwary śląskiej, wartości kulturowych oraz tradycji pielęgnowanej w środowisku lokalnym.

Neocenione możliwości dydaktyczne stwarzają także dobrze zaplanowane, przemyślane i przeprowadzone zajęcia terenowe, zarówno te krótkie – w najbliższej okolicy, jak i te dłuższe – jedno-, dwudniowe bądź tygodniowe w ramach tzw. zielonych szkół. Bezpośredniego kontaktu z własnym regionem i jego dziedzictwem kulturowym nie zastąpią lekcje w klasie, dobry podręcznik, zdjęcia, filmy o tematyce regionalnej czy inne środki dydaktyczne. Bezpośrednie obcowanie z dziedzictwem kulturowym pozwala uczniowi przeżywać emocje natury estetycznej, dzięki którym jego wiedza staje się mimo woli trwalsza – każdy bowiem dotknie, zobaczy, zrozumie i zapamięta. W efekcie sprawia ono, że

uczeń odczuwa satysfakcję, że mieszka tu – na Górnym Śląsku. Tym samym zacieśni się jego więź z najbliższą okolicą, z rówieśnikami w klasie oraz prowadzącym zajęcia. Wreszcie uczeń dostrzeże i odkryje, że własne środowisko jest „kopalnią” wiedzy historycznej, religijnej, geograficznej czy plastycznej.

Nie ulega wątpliwości, że zarówno klasa, jak i środowisko lokalne stanowią dla dorastającego żyrowianina wspólny warsztat twórczy, bądź – jak to określił Andrzej Król, były kurator oświaty w Katowicach – „przestrzeń dydaktyczną”⁸, w której uczeń egzystuje, przygotowując się do pełnienia w przyszłości różnych ról – w rodzinie, w miejscu pracy i w społeczeństwie.

Jednym z wymiarów ludzkiej aktywności jest aktywność obywatelska, rozumiana jako działanie na rzecz najbliższego środowiska⁹. Według Olgi Czerniawskiej „aktywność obywatelska łączy się przede wszystkim z aktywnością społeczną [...] ujawniającą się przez oddziaływanie ludzi na siebie bądź tworzenie instytucji czy stowarzyszenia. Zaś kapitał ludzki jest tym czynnikiem, który konstituuje formę działalności organizacji, jej misję, cele i środki”¹⁰. Dlatego niewystarczającym organem pracy społecznej w naszej lokalnej społeczności stała się Rada Sołecka. W obliczu permanentnej demokratyzacji życia społecznego nieodzowne wręcz stało się powołanie do życia organizacji pozarządowej, która dawałaby mieszkańcom Żyrowej pewne poczucie wspólnoty i odrębności, a w efekcie „świadomość udziału we wspólnej misji na rzecz podnoszenia jakości życia poszczególnych ludzi i społeczeństwa jako całości”¹¹.

Z inicjatywy liderów społecznych (których nigdy w Żyrowej nie brakowało) 30 października 2001 roku swą działalność rozpoczęło Stowarzyszenie „Nasze Dziedzictwo” w Żyrowej. Jego celem jest promocja i rozwój tej wsi oraz okolicy. Organizacja ma charakter *non-profit*, a w jej zarządzie pracują wolontariusze, którzy starają się o pozyskiwanie środków i funduszy na zaplanowane wcześniej przedsięwzięcia, poszukując sponsorów lub opracowując wnioski-projekty dla różnych fundacji działających w Polsce. Stowarzyszenie to podejmuje także następujące zadania:

- popularyzację wielokulturowości Górnego Śląska;
- wspieranie działalności wydawniczej ukazującej historię oraz współczesność wsi Żyrowa i okolicy;
- prowadzenie Zespołu Folklorystycznego „Spod Buczyny”;
- opiekę nad innymi formami działalności kulturalnej.

⁸ A. K r ó l: *Przestrzeń dydaktyczna wpisana w kulturotwórczą rolę szkoły*. „Dyrektor Szkoły” 2001, nr 4, s. 6–7.

⁹ O. C z e r n i a w s k a: *Aktywność obywatelska a oświata dorosłych*. „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia Pedagogica et Psychologica 35, 1995, s. 259–265.

¹⁰ Z. Z a w a d z k i: *Organizacje pozarządowe formą aktywności społecznej*. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2001, nr 3, s. 21.

¹¹ Z. L a s o c i k: *Kilka uwag o roli organizacji pozarządowych*. Warszawa 2001 [maszynopis UW, s. 3].

W zakresie popularyzacji bogactwa kultury materialnej i duchowej oraz walorów krajobrazowych i przyrodniczych nieocenioną rolę odegrał i nadal odgrywa Jerzy Szoltysek, członek Stowarzyszenia, którego działania mogą być doskonałym przykładem aktywności indywidualnej. On to w 1996 roku powołał do życia Wydawnictwo „Żyrowa”, które rozpoczęło swą działalność publikacyjną wydaniem promocyjnych widokówek z najciekawszymi historycznymi zabytkami, sławiącymi wieś i jej ponad 700-letnią historię. Działalność wydawniczą – jak to podkreśla pomysłodawca tego przedsięwzięcia – zarejestrowano głównie z myślą o wydaniu książki Stefana Ewalda Polloka¹², byłego mieszkańca Żyrowej, obecnie mieszkającego w Niemczech. Rzecz ta została opublikowana w 1999 roku, po trzech latach mozolnej, żmudnej pracy autora. Dziś stanowi podstawowe źródło wiedzy dla nauczycieli i uczniów, realizujących ścieżkę edukacyjną: „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie”. Podobną rolę odgrywa praca Jerzego Szoltyśka¹³, w której autor w sposób uporządkowany i chronologiczny przedstawia dzieje Żyrowej i okolicy. Ważną publikacją dla naszego lokalnego środowiska i edukacji regionalnej młodzieży jest także antologia tekstów, opracowana również przez Jerzego Szoltyśka¹⁴. W niej to autor opisał miejsca, krainy, tradycje kulturowe, zjawiska i wydarzenia wyrosłe z historycznych przekazów, publikowanych wcześniej w formie artykułów na łamach miesięcznika „Gazeta Zdzieszowicka” w latach 2000–2001.

Jak już wspomniano uprzednio, zasługą lokalnego pasjonata i piszącej te słowa jest reprint śląskiej powieści historycznej *Hrabia Damian*, w której nieznanemu autorowi opiewa czyny tytułowego, aczkolwiek fikcyjnego, bohatera z żyrowskiego pałacu na tle wydarzeń historycznych Śląska, Ukrainy i Polski z przełomu XVIII i XIX wieku. W ten sposób zostały uczczone setna rocznica pierwszego wydania tej powieści, przypadająca w 2001 roku, oraz zbliżający się, a obchodzony w 2002 roku, jubileusz 700-lecia istnienia Żyrowej. Uroczysta promocja tej publikacji odbyła się w niedzielę palmową podczas wspomnianej już Wielkanocno-Literackiej Swaczyny. Czytelnicy – bibliofile, prawie z całego Śląska, zgromadzeni w miejscowym Domu Sportowca „Eden” (obiekt wybudowany został w latach siedemdziesiątych XX w. w czynie społecznym) przy świątecznie udekorowanych i suto zastawionych stołach mieli okazję wysłuchać w iście rodzinnej atmosferze referatu Teresy Smolińskiej (Uniwersytet Opolski) o zwyczajach, obrzędach wielkanocnych¹⁵ oraz pełnej swady i śląskiego humoru gawędy *Prawie*

¹² Zob. S.E. Pollok: *Historia Żyrowej rodu von Gaschin, fundatorów klasztoru i kalwarii na Górze św. Anny*. Żyrowa 1999.

¹³ J. Szoltysek: *Siedem wieków. Kalendarium historii Żyrowej, Oleszki, parafii Jasiona i sanktuarium na Górze św. Anny*. Żyrowa 2002.

¹⁴ Tenże: *Opowieści i zdarzenia z okolic Grzbietu Chelmskiego. Zapiski na grani Tysiącleci*. Żyrowa 2001.

¹⁵ Wykład ten wydrukowano. Zob. T. Smolińska: *Zwyczaj i obrzędy wielkanocne subregionu krapkowskiego*. „Rocznik Ziemi Krapkowskiej” 2002, s. 133–143.

wszystko o kroszonkach, czyli o wielkim arcydziele na małej skorupce Jerzego Lipki, znanego opolskiego twórcy ludowego. Wszyscy uczestnicy z uwagą wysłuchali także wykładu Joanny Rostropowicz (Uniwersytet Opolski), która przypomniała zasługi rodu Gaszynów dla Żyrowej, Góry Świętej Anny i całego Górnego Śląska. Cennym dopełnieniem był referat ks. dr. Andrzeja Hanicha *O śląskim i religijnym fenomeń Góry św. Anny*¹⁶. Całość uświetniły występy lokalnych grup artystycznych: zespołu wokalnoinstrumentalnego rodzeństwa Marka i Doroty Kampów z Januszkowic, Zespołu Folklorystycznego „Spod Buczyny”¹⁷ oraz zdzieszowickiego chóru Koła Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców. Tej imprezie środowiskowej towarzyszyły także wystawy: malarska – Krystyny Kajrys ze Zdzieszowic, plastyczna – *Żyrowa w oczach dziecka*, przygotowana przez Marię Lepich, nauczycielkę plastyki z miejscowej szkoły, oraz kroszonkarska, zorganizowana przez kroszonkarzy z gminy Zdzieszowice.

Stowarzyszenie „Nasze Dziedzictwo” popularyzuje także książki autorów, wywodzących się z Żyrowej, a mieszkających poza granicami naszego kraju. Należą do nich: wymieniony już Ewald Stefan Pollok – dziennikarz i podróżnik, który oprócz wspomnianej książki opublikował wiele innych prac o Śląsku¹⁸, Ewald Mücke – obecnie emerytowany inżynier architekt, długoletni dyrektor Biura Planowania Przestrzennego w Monachium, autor wspomnień¹⁹, oraz Nicolaus Bugiel – były naczelnik żyrowskiej poczty, a także osobisty fryzjer hrabiów von Francken-Sierstorff, również autor wspomnień²⁰.

Dobrym wzorem aktywności grupowej jest wspomniany Zespół Folklorystyczny „Spod Buczyny”. Jego opiekunka Teresa Bugiel uwrażliwia miejscowe dzieci i młodzież na piękno i bogactwo śląskiego folkloru, ucząc śląskich tańców i pieśni. Zespół odniósł już spore sukcesy w wielokrotnych edycjach Przeglądu Piosenki Dziecięcej „Śląskie śpiewanie” w Łubnianach i Rudzie Śląskiej, Ozimku i Rybniku, w Wojewódzkim Przeglądzie Amatorskiej Twórczości Artystycznej „Wiatraki” w Opolu oraz podczas XI Opolskiego Święta Pieśni Ludowej w Gogolinie. Możliwość uczestnictwa dorastającej młodzieży w zajęciach tego zespołu jest nie tylko receptą na spędzenie wolnego czasu, ale także na kształtowanie

¹⁶ Ks. Andrzej Hanich był długoletnim sekretarzem arcybiskupa opolskiego Alfonsa Nossola, radcą Kurii Diecezjalnej, obecnie jest dyrektorem Radia Plus Opole. Zob. A. H a n i c h: *Góra Świętej Anny – centrum pielgrzymkowe Śląska Opolskiego 1945–1999*. Opole 1999.

¹⁷ Zespół ten powstał w 1992 r. w Oleszce – sąsiedniej wsi; cały czas kieruje nim Teresa Bugiel, jego założycielka.

¹⁸ Zob. E. S. P o l l o k: *Legends, manipulacje, kłamstwa prof. Franciszka Antoniego Marka w „Tragedii Górnośląskiej” a prawda o Śląsku i powojenna dyskryminacja jego mieszkańców*. Żyrowa 1999; T e n ż e: *720 lat Żyrowej. 700 lat kościoła św. Mikołaja*. Żyrowa 2000; T e n ż e: *Góra św. Anny. Śląska świętość*. Żyrowa 2000; T e n ż e: *Śląskie tragedie*. Żyrowa 2002.

¹⁹ E. M ü c k e: *Rückblick. Ein Lebensweg im 20. Jahrhundert von Zyrowa nach München*. München 1997.

²⁰ N. B u g i e l: *Geschehnisse eines Lebens. Meine Lebenserfahrungen*. Wiesloch–Heidelberg 2002.

tożsamości regionalnej. Uczy także szacunku do śląskiej tradycji przekazywanej z pokolenia na pokolenie, uświadamia młodym ludziom, że to, co „nasze”, też jest piękne i bogate, i nie może zagańać.

Wielką zasługą Stowarzyszenia „Nasze Dziedzictwo”, a zarazem wartościowym przykładem aktywności zbiorowej są uroczystości jubileuszowe: 700-lecia Żyrowej i Oleszki w połączeniu z 56. Odertaltreffen, tj. spotkaniem byłych mieszkańców gminy Zdieszowice, przygotowane wspólnie z lokalną społecznością. Warto przyrzeć się bliżej etapom działania Stowarzyszenia w tym zakresie, na przestrzeni od stycznia do września 2002 roku. Najpierw Zarząd Stowarzyszenia szukał sojuszników i sprzymierzeńców tego lokalnego przedsięwzięcia. Na liście znalazły się nie tylko organizacje miejscowe, ale i te, które działają w gminie Zdieszowice i poza nią. Następnie metodą „burzy mózgów” 6-osobowa grupa liderów, doskonale znająca realia obu wsi, przygotowała szczegółowy plan działania, który obejmował przedsięwzięcia gospodarcze i organizacyjne, związane z jubileuszem. Tak sporządzony plan został poddany konsultacji społecznej. Efektem była modyfikacja planu, czyli uzupełnienie go o nowe zadania albo rezygnacja z tych, które uznano za trudne do wykonania lub mało użyteczne. Tak zmodyfikowany plan działania wraz z pismem przewodnim trafił pod każdą „strzechę” w obu wsiach. Podczas kolportażu Zarząd rozprowadzał także „kartki cegiełki”, zapowiadające zbliżający się jubileusz 700-lecia Żyrowej i Oleszki. Zbierano też stare zdjęcia, by przygotować wystawę fotograficzną *Żyrowa i Oleszka w minionym stuleciu*.

„Tak zainicjowana szeroka kampania informacyjna na długo przed podjęciem działań jest kluczem do zyskania aprobaty środowiska lokalnego, zaś jej społeczne poparcie niezbędne do osiągnięcia sukcesu”²¹. Zarząd Stowarzyszenia w pełni zdawał sobie sprawę z tego, że nie uda mu się osiągnąć niczego, jeśli jego działania nie będą akceptowane przez lokalną społeczność. Z kolei „przepływ informacji będzie wtedy skuteczny, jeśli administracja samorządowa otrzyma informację zwrotną od mieszkańców”²².

Podczas kolejnej konsultacji społecznej został ustalony według planu szczegółowy harmonogram działań. Zadania przydzielono pojedynczym grupom roboczym. Każda z nich wybrała swojego lidera, który był odtąd odpowiedzialny za jego przebieg i realizację. W trakcie wykonywania konkretnych prac grupy wymieniały się swoimi spostrzeżeniami, konsultowały się z zarządzeniem stowarzyszenia: kto, kogo, ile i do czego potrzebuje.

We wrześniu 2002 roku nastąpiła egzemplifikacja wcześniejszych dokonań. W zakresie zadań gospodarczych zostały sfinalizowane następujące przedsięwzięcia:

---

²¹ R. S i k o r a: *Public relations jako forma komunikowania w gminie*. W: *Public relations w teorii i praktyce*. Red. B. O c i e p k a. Wrocław 2002, s. 73.

²² Tamże, s. 75.

- modernizacja stawu i jego infrastruktury w centrum wsi,
- pomalowanie wnętrza oraz elewacji kościoła filialnego pw. św. Mikołaja w Żyrowej,
- odrestaurowanie bramy wjazdowej do neobarokowego pałacu nieopodal kościoła,
- adaptacja starej chlewni na pomieszczenia remizy strażackiej,
- opracowanie tablicy informacyjnej – planu miejscowości Żyrowa i okolicy, uwzględniającego historyczne zabytki i miejsca w naszym sołectwie – wraz ze szlakami turystycznymi,
- umieszczenie napisu: „700 lat Żyrowej” na elewacji budynku w centrum wsi,
- upamiętnienie jubileuszu obeliskiem z tablicą pamiątkową o treści:

„Czerpać z przeszłości dla przyszłości.

W roku obchodów jubileuszu 700-lecia Żyrowej 1302–2002
przyszłym pokoleniom dedykują obecni Mieszkańcy
Żyrowa, 07 września 2002”.

W przeddzień uroczystości jubileuszowych wieś zmieniła całkowicie swoje oblicze. Przybywających gości witały przy wjeździe do wsi zawieszane między drzewami napisy: „Serdecznie witamy! Herzlich willkommen!”. „Bądźmy z sobą u siebie!, 56. Odertaltreffen”. Pięknie udekorowane, kolorowe ulice, przydomowe zagrody wzbogacone o akcenty plastyczne i scenki rodzajowe, przedstawiające różniczne zajęcia domowe i gospodarskie z minionego stulecia urzekają przyjezdnych prostotą i pomysłowością. Dzięki zespołowej współpracy, dobrej organizacji uroczystości jubileuszowych zarówno goście, jak i miejscowi mogli:

- zwiedzić izbę regionalną w miejscowej szkole,
- obejrzeć wystawę plastyczną, będącą pokłosiem konkursu „Żyrowa i Oleszka w oczach jej małych i dużych mieszkańców”, dwie wystawy fotograficzne: „Oleszka i Żyrowa w minionym stuleciu” oraz „Urokliwe zakątki w naszej gminie”,
- podziwiać ekspozycję makiety żyrowskiego pałacu, wykonaną przez pana Krzysztofa Kołodzieja z Żernik (wywodzącego się z rodu Gaszynów),
- uzyskać informacje o Żyrowej z założonej – przez Jacka i Grzegorza Fertów – strony internetowej www.zyrowa.com,
- na stoisku promującym działalność wydawniczą kupić okolicznościowe pamiątki (współczesne widokówki Żyrowej i okolicy, wznowione, przedwojenne kartki pocztowe, kubki porcelanowe i plastikowe z sitodrukiem żyrowskiego pałacu, kolorowe foldery, publikacje książkowe o naszej „małej ojczyźnie”, taśmy wideo i kasety, CD, ukazujące najbardziej urokliwe miejsca naszej wsi),
- zasilić konto loterii fantowej,
- wspólnie bawić się, korzystając z przebogatej oferty kulturalnej trzydniowych obchodów jubileuszu 700-lecia Żyrowej i Oleszki.

Po zakończonych uroczystościach jubileuszowych lokalne organizacje dokonały podsumowania, wskazując na mocne i słabe strony przedsięwzięć gospodar-

czych i organizacyjnych, związanych z obchodami tych niezwykłych godów. W czasie ich trwania podziękowano zagranicznym sponsorom. Do miejscowych zaś i pozamiejscowych darczyńców skierowano słowa uznania w niedzielę kiermaszową, kiedy to lokalna społeczność wraz z księdzem arcybiskupem Alfonsem Nossolem świętowała 700-lecie kościoła filialnego pw. św. Mikołaja.

Warto podkreślić, że wieloletnie działania twórcze lokalnej społeczności na rzecz rozwoju Żyrowej spotkały się z wielkim uznaniem Urzędu Marszałkowskiego w Opolu, który uhonorował wieś laurem „Najpiękniejszej Wsi Opolskiej w 2002 roku” w regionalnym konkursie „Odnowa Wsi”. Po tym wspólnym sukcesie pozostało wśród mieszkańców przekonanie, że warto współpracować, bo tylko wtedy, gdy konkretna idea ma swoich sojuszników w lokalnym środowisku, można ją kontynuować w nowym programie służącym rozwojowi miejscowości.

Podsumowując opisany tu przykład lokalnej aktywności twórczej, można stwierdzić, że w budowaniu wśród społeczności lokalnej odpowiedniego klimatu i poczucia tożsamości regionalnej ogromną rolę odgrywa dialog osób kierujących lokalnymi działaniami z miejscową społecznością. Najważniejszy okazuje się jednak wspólny szacunek do wielokulturowego dziedzictwa historycznego, które stanowi swoiste bogactwo regionu, jakim jest Śląsk.

Sprawdzony sposób na ożywienie społeczności lokalnej to powołanie stowarzyszenia łączącego mieszkańców miejscowości, a w ramach jego działalności prowadzenie animacji społeczno-kulturalnej lub systemowej edukacji środowiskowej, „która uświadomi mieszkańcom znaczenie »zakorzenienia« dla rozwoju ich małej ojczyzny. Tylko ludzie świadomi swojego miejsca w świecie mogą sprostać wymaganiom, jakie stawia koncepcja Europy Ojczyzn”²³. Działania nie przeciwko ludziom, ale z ludźmi wyzwalają w nich niebywałą energię i zapał, chęć do pracy społecznej, a co najważniejsze – integrują całą społeczność lokalną bez względu na to, skąd kto pochodzi.

Nie ulega wątpliwości, że demokratyczne uczestnictwo lokalnych mieszkańców w procesach podejmowania decyzji przyczynia się do tworzenia lokalnego kapitału społecznego i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Do takiego właśnie samorozwoju zmierza wieś Żyrowa, która jest na pomyślnej drodze procesów integracyjnych ze wspólnotą europejską. Wnosząc swoje „korzenie”, tożsamość kulturową, zaangażowanie społeczne, świadomość swojego miejsca w świecie do wspólnego domu, któremu na imię „Europa – ojczyzną ojczyzn”, Żyrowa będzie potrafiła znaleźć swoje lokum w tej globalnej wiosce.

---

²³ N. Ziółkowska-Kurczuk: „Mała ojczyzna” w świadomości środowiska lokalnego. „Edukacja Dorosłych” 1999, nr 3, s. 55.

Contemporary Forms of Creative Activities in Żyrowa Village, Opole Region

S u m m a r y

In the times of uniting Europe each small place faces a challenge whether it may find its own niche in this technocratic, global village. One of such spots is Żyrowa village partly situated in the Landscape Park of St. Anna's Mount in Zdzieszowice area. Ethnically speaking it is a village inhabited by the original Silesian people with only a small minority of the post war new comers. These strong "roots" have a significant influence upon its dwellers' identity with Żyrowa and their "small Home country but also their creative activity in all sorts of social organisations active there such as: "Victory of Żyrowa" People's Sports Club, Voluntary Fire Brigade, German Minority Circle, "Caritas" Local Parish Church Ensemble, "Żyrowa" Publishers and finally in "Under the Beech" Folk Ensemble.

Stanisław Rospond Elementary Public School plays a leading part as far as social and cultural activity is concerned. This unique centre of local culture makes a good use of riches within the beautiful nature of the environment and historical-cultural values of the place. Inter-school Circle of The Region Fans has a similar function along with active since 2001 "Our Heritage" Association. Numerous publications of the villagers both local and those who live now in Germany but are of Żyrowa origin are of great importance since their authors write about history of Silesia and describe the local customs and traditions.

Creative activities of cultural life animators in the local community of the said village not only are of culture creating significance but first of all cause integration of the people. It is quite certain that they strengthen social bonds, local and regional identity and increase awareness of both cultural and social tradition of its inhabitants.

Gegenwärtige Formen der künstlerischen Einstellung in dem Dorf Żyrowa im Oppelnerland

Z u s a m m e n f a s s u n g

In dem sich vereinigenden Europa steht jede Ortschaft angesichts der Herausforderung, ob sie in dem technokratischen, globalen Dorf ihren Platz findet. Zu diesen Ortschaften gehört auch das, teilweise im Landschaftspark – Berg der hl. Anna – in der Gemeinde Zdzieszowice gelegene Dorf Żyrowa. Ethnisch gesehen ist es von der eingeborenen schlesischen Bevölkerung mit geringem Prozentsatz der Einwanderer bewohnt. Feste „Einwurzelung“ verursacht, dass die Żyrowa-Einwohner ihrer Identität bewusst sind und sich mit ihrer „kleinen Heimat“ identifizieren wollen, und dass sie zur Arbeit in solchen sozialen Organisationen angespornt werden, wie: Volksklub „Victoria Żyrowa“, Freiwillige Feuerwehr, Kreis der deutschen Minderheit, Pfarrmusikgruppe „Caritas“, Verlag „Żyrowa“ oder Volksmusikgruppe „Aus der Gegend vom Buchenwald“.

Im Bereich der sozialen und kulturbildenden Tätigkeit spielt eine wesentliche Rolle die Stanisław Rospond-Grundschule. Dieses spezifische Zentrum der lokalen Kultur macht sich das ganze Reichtum der landschaftlichen und geschichtskulturellen Werte seiner Ortschaft zu Nutze. Ähnliche Rolle erfüllen: der Schulverein der Regionliebhaber und der seit 2001 existierende Verein

„Unsere Erbschaft”. Von Bedeutung sind auch zahlreiche, über die Geschichte Schlesiens und über lokale Tradition handelnden Publikationen von hiesigen als auch von den in Deutschland lebenden, aber aus Żyrowa kommenden Autoren.

Die ganze kreative Tätigkeit von Animateuren des Kulturlebens in der Gemeinschaft des hier beschriebenen Dorfes hat kulturbildende und integrierende Bedeutung. Mit absoluter Sicherheit verstärkt sie zwischenmenschliche Bande und das Identitätsgefühl und verursacht, dass die Dorfeinwohner ihrer Kulturtradition noch in höherem Maße bewusst sind.